

ІТ НА ДОЛОНЯХ: додаткове читання

Енциклопедія життя польського народу

А. Міцкевич «Пан Тадеуш»

Людмила МАНІН,
учитель СЛ Путивльської ЗОШ І-ІІІ ст.
№ 1, Сумська обл.

Мета: повторити ознаки поеми як одного з ліро-епічних жанрів, показати сюжетну лінію розгортання подій, звернути увагу на відтворення характерів у творі; сприяти формуванню в учнів умінь визначати композиційні частини твору, навичок характеристики героїв твору; виховувати патріотичні почуття.

Обладнання: текст поеми, портрет А. Міцкевича.

Тип уроку: комбінований.

Методи навчання: бесіда, розповідь, елементи лекції.

Прийоми навчання: аналітичні завдання, інноваційні прийоми «Асоціативний куш», «Дружня порада».

Епіграф:

*Миля нам добра звістка про наш край:
Вітчизни і дим для нас солодкий.*

ГДержавін

ХІД УРОКУ

І. Повідомлення теми та мети уроку

II Актуалізація опорних знань учнів

1. Вступне слово вчителя.

Боротьба — це слово, яким найкоротше і найвірніше можна схарактеризувати життя і творчість Міцкевича. Він був митцем дивовижної пильності й найтоншого слуху, незрівнянної сили слова. Волелюбні настрої, боротьба за утвердження національного мистецтва визначили романтичний характер творчості найзнанішого польського поета.

«Пана Тадеуша» А. Міцкевича ми розглянемо у перекладі М. Рильського. За визнанням польської критики, це найкращий переклад Міцкевича іноземною мовою.

2. Перевірка знань. Гра «Лови помилку».

— Поет народився 24 грудня 1898 року на хуторі Заосся біля міста Новогрудки, що входить нині до складу Білорусі. (1798р.)

— Союз польської молоді поставив епіграфом до свого статуту слова з ліричного вірша «Над чистою великою водою...»: «Юні друзі! Вставайте разом! Щастя усіх — наша мета і справа». (Слова з «Оди до молоді».)

— 1815 року був зарахований «казеннокоштным» студентом Віденського університету. (Віленського університету.)

— 1832 року було видано перший том творів поета, до якого увійшли його балади та романси. (1822р.)

— Весною 1826 року поет знайомиться з членами журналу «Московські новини». («Московський телеграф».)

— Міцкевич у баладах використовує точні наукові пояснення природних явищ. (Використовує сюжети народної поезії, фантастику казок і переказів.)

— Арештований (1823 року) у справі філоматсько-філаретських організацій, Міцкевич був 1824 року висланий з Литви і до 1829 року перебував в Україні, де зблизився з учасниками декабристського руху (К. Рилєєвим, О. Бєстужевим) і видатним письменником М. Гоголем, що високо оцінили його талант. (До Росії (Петербург, Одеса, Москва, знову Петербург); зблизився з О. Пушкінім.)

— Міцкевича вислали у Сибір. (Міцкевича не вислали у Сибір. Йому було наказано вирушити до Петербурга.)

— У Петербурзі Міцкевич познайомився з Алеховим, О. Грибоєдовим, І. Криловим, А. Дельвігом. (В. Жуковським.)

— 1829 року Міцкевич виїхав з Росії і відвідав Німеччину, Швейцарію, Іспанію. (Італію.)

— «Пан Тадеуш» був закінчений 1834 року в Лондоні. (У Парижі.)

— Останні роки життя А. Міцкевич провів у достатку, живучи разом із дружиною. (Провів у бідності.)

III. Вивчення нового матеріалу

Повідомлення учнів.

• Літературознавці.

1834 року Міцкевич опублікував свій останній великий твір-поему «Пан Тадеуш». Ця польська національна епопея, у якій чітко проявилися реалістичні тенденції, стала енциклопедією старопольського побуту, шедевром словесного живопису, типізації та індивідуалізації персонажів. З гумором і сумом малює Міцкевич світ шляхетської старовини, не приховуючи його вад, розуміючи історичну приреченість шлях-

ти і в той же час милуючись її барвистістю. Поему справедливо називають «Енциклопедією польського життя». Перед читачем з'являється польське життя у всьому розмаїтті: його природа, картини побуту, битви, незабутні типажі проминулої Польщі й молоді покоління. Поема пронизана глибоко патріотичною ідеєю: необхідністю національної єдності перед лихом, що посіло країну, — втратою національної незалежності.

Художня сила поеми неосяжно велика. «Пан Тадеуш» по праву належить до кращих здобутків світової літератури. Після написання «Пана Тадеуша» Міцкевич цілком полишає свою поетичну діяльність (якщо не брати до уваги кількох невеликих віршів). Але він і далі залишається борцем за визволення Польщі та єдність народів як публіцист, громадський діяч.

• *Історики.*

Поема є енциклопедією життя польського народу другої половини XVIII — початку XIX ст. У ній охоплено надзвичайно важливий період історії Польщі — від часу її поділів (1772—1794) до приходу військ Наполеона у Литву (1812). У творі показано складні взаємовідносини найрізноманітніших соціальних верств країни: аристократії, середньої шляхти, шляхти безземельної, селянства.

За часів Речі Посполитої було важко здійснювати судові вироки, бо виконавча влада не мала майже ніякої підлеглої собі поліції, а великі пани мали цілі надвірні полки, дехто навіть по кілька тисяч жовнірів. Отже, позовник, одержавши судову постанову на свою користь, мусив, щоб її таки було виконано, звертатися до шляхти, якій належала фактична влада. озброєні родичі та приятелі позивача, взявши декрет і в супроводі возного, здобували (не раз у кривавих сутичках) присуджене йому майно. Легалізацію цього акту чинив возний. Збройне відстоювання своїх прав звалось наїзд. За давніших часів, коли ще шанували право і наймогутніші магнати не зважувались іти проти суду, якщо й траплялися збройні напади, то винуватців не минала кара. Занепад громадських звичаїв у Речі Посполитій призвів до того, що наїзди стали дуже частими, порушуючи спокій і лад Литви.

• *Мовознавці.*

Учні цієї групи підготували пояснення важких для сприйняття слів.

Новогрудок — місто (тепер Гродненської області Білорусі), поблизу якого, на хуторі Заосся, народився А. Міцкевич.

Фільварок — панський маєток з господарськими будівлями.

Анфілада — ряд прямолінійно розташованих суміжних кімнат, з'єднаних дверима або відкритими арками, що розміщені по одній осі.

Костюшко (Косцюшко) Тадеуш (1746—1817) — діяч польського національно-визвольного руху. Під час польського повстання 1794 року був обраний «начальник повстання».

Чемерка — старовинний чоловічий верхній одяг, пошитий у талію, з фалдами ззаду.

«*Федон*» — твір-діалог давньогрецького філософа Платона про безсмертя.

Катон Молодший (95—46 до н.е.) — державний діяч, республіканець у Давньому Римі, противник диктатора Цезаря. Після перемоги Цезаря над прихильниками Помпея покінчив життя самогубством.

Домбровський — ймовірно, згадується Ян Генрик Домбровський (1755—1818), генерал, учасник польського повстання 1794 року, організатор польських загонів у французькій армії. Брав участь у наполеонівському поході 1812 року на Росію.

Мазурка — польський народний танець.

Левкой, левконія — трав'яниста декоративна рослина з пахучими, зібраними в китиці квітками різних кольорів.

Братки — народна назва деяких видів фіалки, зокрема фіалки триколірної.

Коновка — відро.

Рефектар — їдальня, трапезна в монастирі.

Пілястр, пілястра — плоский, схожий на колону, виступ на поверхні стіни чи стовпа.

Півкозиць — козерог; напівцап, напівриба.

Вахляр — віяло.

Дзиглик — стільчик.

Шлярка — оборка на сукні.

Брабант — історична область у Західній Європі.

Асесори складають земську повітову поліцію.

Кармін, червець — яскраво-червона фарба.

Воканда — вузенька довга книжечка, де в порядку записано прізвища сторін, що між собою процесувалися. Кожен адвокат і возний був зобов'язаний мати таку воканду.

Князевич Король (1762—1842) — польський генерал.

Яблоновський Владислав (1769—1802) — польський генерал.

Мурин — неф.

Квестарський — від слова «квеста», що означає збирання подаянь на бідних чи на монастир.

IV. Закріплення вивченого матеріалу

1. Письмове завдання «Порушена послідовність».

— Запишіть цифровий код логічної послідовності розвитку сюжету за назвами книг.

1) Господарство.

2) Зальоти.

3) Замок.

4) Колотнеча.

5) Застянок.

6) Наїзд.

7) Дипломатія і лови.

8) Битва.

9) Еміграція. Яцек.

10) Рік 1821-й.

11) Рада.

12) Любімося.

(1, 3, 2, 7, 4, 5, 11, 6, 8, 9, 10, 12.)

2. Літературний диктант.

1. Яка повна назва твору? («Пан Тадеуш, або останній наїзд на Литві. Шляхетська історія 1811—1812 рр., у дванадцяти книгах, писана віршами».)

2. Назва першої книги. («Господарство».)

3. Яку синтаксичну фігуру використано в поданих рядках?

О краю мій, Литво! Ти на здоров'я схожа! (Риторичне звертання.)

4. Кому належить цей опис зовнішності?

*Стрункий жіночий стан, дозрілий і повабний,
А перса пишні їй матерія едwabна*

Оповила. В руках тонкий тремтів вахляр. (Телімена.)

5. Про кого ці рядки?

*Такі він жарти komponувати звик,
Що навіть можна б їх в календарі вмістити.
Умів усякого словами підчепити! (Асесор.)*

6. Чия це характеристика?

*...Досвідчений ловець,
Дивився він на всіх, як на дітей отець,
1 мружив погляди. (Пан Войський.)*

7. Яке слово пропущене?

*Такі-бо, бачите, порядки у...
Як сонце спочива — спочить усім годиться! (Сопліці.)*

8. Який троп використано в поданих рядках?

Де гречка ніби сніг, свиріпа як бурштин... (Порівняння.)

9. Про кого з головних персонажів ці рядки?

*...Стрункий, мов осокір,
Рамена мав міцні і соколиний зір,
Що в ньому молодість одвагою китіла. (Тадеуш.)*

10. Скільки років було Тадеушу? (20.)

11. З ким він суперечку Асесор (перша книга)? (Із реєнтом.)

12. Роки написання поеми «Пан Тадеуш». (1832—1834.)

3. Робота з текстом поеми. Художні особливості твору. — У поданому уривку знайдіть постійні епітети.

*І вилив на твоїм освяченім порозі
Господній силі я подяки чисті сльози,
Так нас повернеш ти у милий, рідний край!
Тим часом душу цю, де звив гніздо відчай,
Неси на пригорки, на луки оксамитні,
Де води Німану плюскочуться блакитні,
Де червоніє цвіт зелених конюшин...*

— Наведіть приклади прислів'їв, використаних у творі. («Хто любить, той і чубить...»)

— Перекажіть, в якому порядку дозволено вставати із-за столу після вечері.

*(...Вечерю скінчено. Встає перед усіх
Пан Підкоморій. Він іде поважним маршем —
І віддає уклін і молоді, і старшим.
За ним — Суддя та ксьондз, як звичай наказав,
З Підкомориною Суддя до пари став,
Із Теліменою Тадеуш чарівною,
А Реєнт їм услід із Войського дочкою...)*

V. Підсумок уроку

1. «Асоціативний куш» до прізвища поета «Міцкевич».

Учитель називає тему, над якою проведуть роботу, а учні згадують все, що виникає в їхній пам'яті.

2. Прийом «Дружня порада».

Від імені Тадеуша дати своїм друзям поради, які були б важливими у їхньому житті.

VI. Домашнє завдання

Підготувати повідомлення на одну із запропонованих тем: «Міцкевич у перекладах» або «Екранізація творів Адама Міцкевича».

ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА. БІБЛІОТЕКА — о — чиркo ^**ЛІТЕРАТУРНИЙ ПРОЦЕС І ПИСЬМЕННИК****Вивчення в школі**

Для кого насправді творить Митець — виключно для себе, прагнучи самовираження і самоствердження, чи «для народу», сподіваючись на визнання, славу? У чому сенс відносин Творця із владою, дійсністю, національною і світовою культурою? Яким чином історичний, філософський, загальнокультурний контексти впливають на творчість? Ці та інші запитання формулює автор, досліджуючи концептуальні, термінологічні, етичні, літературознавчі складові літературного процесу.

Автор звертається до офіційних документів і щоденників видатних письменників світу, спогадів і наукових робіт найпомітніших особистостей від Давньої Греції до сучасності, завдяки чому непересічні постаті виступають перед читачем у неочікуваному ракурсі.

Книжка, завдяки пбтужному цитуванню, ненав'язливому діалогу із читачем, оперуванню цікавими літературними фактами, стає справжнім помічником і порадиником для вчителя-сповесника, викладача, студента або учня.

Придбати книжку можна в обласних представництвах видавництва

«Шкільний світ» або у Києві за адресою: вул. Бастіонна, 15.

Довідки за телефоном: (044) 286-45-94.

2. Літературний диктант.

1. Яка повна назва твору? («Пан Тадеуш, або останній наїзд на Литві. Шляхетська історія 1811—1812 рр., у дванадцяти книгах, писана віршами».)

2. Назва першої книги. («Господарство».)

3. Яку синтаксичну фігуру використано в поданих рядках?

О краю мій, Литво! Ти на здоров 'я схожа! (Риторичне звертання.)

4. Кому належить цей опис зовнішності?

*Стрункий жіночий стан, дозрілий і повабний,
А перса пишні їй матерія єдвабна*

Оповила. В руках тонкий тремтів вахляр. (Телімена.)

5. Про кого ці рядки?

*Такі він жарти komponувати звик,
Що навіть можна б їх в календарі вмістити.
Умів усякого словами підчепити! (Асесор.)*

6. Чия це характеристика?

*...Досвідчений ловець,
Дивився він на всіх, як на дітей отець,
І мружив погляди. (Пан Войський.)*

7. Яке слово пропущене?

*Такі-бо, бачите, порядки у ...
Як сонце спочива — спочить усім годиться! (Сопліці.)*

8. Який троп використано в поданих рядках?

Де гречка ніби сніг, свиріпа як бурштин... (Порівняння.)

9. Про кого з головних персонажів ці рядки?

*...Стрункий, мов осокір,
Рамена мав міцні і соколиний зір,
Що в ньому молодість одвагою кипіла. (Тадеуш.)*

10. Скільки років було Тадеушу? (20.)

11.3 ким вів суперечку Асесор (перша книга)? (Із ресентом.)

12. Роки написання поеми «Пан Тадеуш». (1832—1834.)

3. Робота з текстом поеми. Художні особливості твору. — У поданому уривку знайдіть постійні епітети.

*І вилив на твоїм освяченім порозі
Господній силі я подяки чисті сльози,
Так нас повернеш ти у милий, рідний край!
Тим часом душу цю, де звив гніздо відчай,
Неси на пригорки, на луки оксамитні,
Де води Німану плюскочуться блакитні,
Де червоніє цвіт зелених конюшин...*

— Наведіть приклади прислів'їв, використаних у творі. («Хто любить, той і чубить...»)

— Перекажіть, в якому порядку дозволено вставати із-за столу після вечері.

*(...Вечерю скінчено. Встає перед усіх
Пан Підкоморій. Він іде поважним маршем —
І віддає уклін і молоді, і старшим.
За ним — Суддя та ксьондз, як звичай наказав,
З Підкомориною Суддя до пари став,
Із Теліменою Тадеуш чарівною,
А Реєнт їм услід із Войського дочкою...)*

V. Підсумок уроку

1. «Асоціативний куш» до прізвища поета «Міцкевич».

Учитель називає тему, над якою проведуть роботу, а учні згадують все, що виникає в їхній пам'яті.

2. Прийом «Дружня порада».

Від імені Тадеуша дати своїм друзям поради, які були б важливими у їхньому житті.

VI. Домашнє завдання

Підготувати повідомлення на одну із запропонованих тем: «Міцкевич у перекладах» або «Екранізація творів Адама Міцкевича».

— ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА. БІБЛІОТЕКА — О ч и р к о е —

ЛІТЕРАТУРНИЙ ПРОЦЕС І ПИСЬМЕННИК

Вивчення в школі

Для кого насправді творить Митець — виключно для себе, прагнучи самовираження і самоствердження, чи «для народу», сподіваючись на визнання, славу? У чому сенс відносин Творця із владою, дійсністю, національною і світовою культурою? Яким чином історичний, філософський, загальнокультурний контексти впливають на творчість? Ці та інші запитання формулює автор, досліджуючи концептуальні, термінологічні, етичні, літературознавчі складові літературного процесу.

Автор звертається до офіційних документів і щоденників видатних письменників світу, спогадів і наукових робіт найпомітніших особистостей від Давньої Греції до сучасності, завдяки чому непересічні постаті виступають перед читачем у неочікуваному ракурсі.

Книжка, завдяки пбтужному цитуванню, ненав'язливому діалогу із читачем, оперуванню цікавими літературними фактами, стає справжнім помічником і порадиником для вчителя-словесника, викладача, студента або учня.

Придбати книжку можна в обласних представництвах видавництва

«Шкільний світ» або у Києві за адресою: вул. Бастіонна, 15.

Довідки за телефоном: (044) 286-45-94.